

РЪКОВОДИТЕЛЪ

НА 1511.

1511.

ОСНОВНОТО УЧЕНИЕ.

8) Публичната библиотека

ОТДЪЛЪ на „ЧИТАЛИЩЕ“

за учителитѣ, учителкитѣ, ученицитѣ и ученичкитѣ.

Годишна цѣна: 25 гроша златни.

СЪДЪРЖАНИЕ: Прѣдговоръ на Ръководителя на Основното Учение. — Забавачницата или Училището за дѣца на възраст отъ 2 до 7 години. — Погледъ: Инспекторъ за училищата на Кюстендилската Епархия; епархийски учителски събори; училищна статистика. — Прѣподаване: Начала отъ естественитѣ науки. — Учебници: Исторія на българскыя народъ, съставилъ Т. Н. Шишковъ.

elbgr N=10385

Замс.

ПРѢДГОВОРЪ.

Вѣрно да програмата си, Читалище днесъ се залавя по сериозно съсъ единъ прѣдмѣтъ, на който до сега твърдѣ малко обръщаше внимание, и който обаче е единичката и първа причина на развитието на единъ народъ. Тоя прѣдмѣтъ е основното или първоначалното народно учение; и, като имахми честъта да ни натовари Настоятелството съсъ него, нѣка кажемъ коя ще ни е работата върху тоя прѣдмѣтъ.

60
8864

Никой не може опрѣдѣли епохата, отъ когато у народътъ ни се е родило желанието да развива разумътъ на челядта си; нѣ сѣки помни и може да прѣброи годинитѣ, въ които сж се блѣскали умоветѣ; за да се достигне до лесното срѣдство за изпълнюваньеето на това желание. И вътрѣ въ около четирисе годдини какво гледами да се извърши? — Извърши се това дѣто на днешниятъ день видимъ, че и въ най малккото селце народътъ веке блннува: училище! учителлъ!

Честита сполука, наистина, за единъ народъ! И какво ищемъ още отъ единъ народъ, който има веесеке убѣждението, че е длъженъ да поддръжя училището и учителитѣ му, ако нѣ само това: какво трѣбува да бжде това училище и какви трѣбува да бждятъ уччителитѣ му? — За да достигне до първата сполука, народътъ го накара сношението му съсъ другитѣ нна-роди. Нѣ за да се наслаждава и съсъ втората, сиреччъ: да му бждятъ училищата и учителитѣ каквото трѣбува да бждятъ, не зависи веке отъ него: това е пвеке искусство, което влиза въ рждѣтъ на нѣколко ддуши отъ народътъ, а пакъ тия нѣколко души трѣбуува да се ржководѣтъ.

Като казувами изобщо училище, учители, ниний разбирами ония училища и учители, които се занимаватъ съсъ основното или първоначалното учение. А пакъ основно или първоначално учение е такооо, което направя дѣтето, наедно съсъ религиозното ообучение, което трѣбува да му служи за правило на жживотътъ, да знае да чете, да пише, да смѣта, каквоо има и какво е станжло по свѣтътъ, което не е друуго освѣнъ първитѣ неизбѣжни орждия за развитието на разумътъ на дѣцата.

За да ржководи ония лица отъ народътъ, съотъ които зависи щастието на това училище, Настоятел-

ството на Читалището имъ прѣдлага тоя дѣлъ отъ списанието си, когото нарече: РЪКОВОДИТЕЛЬ НА ОСНОВНОТО УЧЕНИЕ.

Да търси полезното за народътъ — ето главната цѣль на Читалище, и нѣма съмнѣние, че и Ръководителятъ му ще гледа да направи народното училище и учителитѣ му полезни за народътъ. За тая цѣль, Ръководителятъ ще се занимава:

- 1) Съсъ материялното устройство на училището, и
- 2) Съсъ моралното и педагогическото управление на училището, на учителитѣ и на ученицитѣ.

Освѣнъ разсжденията относително за цѣльта си, Ръководителятъ ще помѣщава:

1) Единъ Погледъ върху школскитѣ работи и расправи у Българитѣ и у другитѣ народи;

2) Едно прѣподаване на прѣдмѣтитѣ относително за основното учение, и

3) Учебницитѣ на основното учение, и критика върху имъ.

Отъ това се види, че ний имами да правимъ съ управителитѣ и управителкитѣ на училището, съсъ учителитѣ и учителкитѣ, съсъ ученицитѣ и ученичкитѣ. На сичкитѣ тѣмъ да бждемъ полезни, ще употребимъ всичкитѣ възможни сръдства, както ний, тѣй и Настоятелството на Читалището. Нъ нѣка имъ и припомнимъ, че, за да бждемъ полезни, отъ тѣхъ се искатъ двѣ нѣща: да се пишѣтъ *спомоществатели* на Ръководителятъ, и ония, които имѣтъ присърце да вършижтъ, освѣнъ длъжността си, и общо добро, да се турѣтъ въ сношение съсъ насъ, било съсъ разсжденията си върху прѣдмѣтѣтъ ни, било съсъ извѣстията си върху мѣстнитѣ школски работи и расправи.

15 Декемвриа, 1873,

Цариградъ.

Д. Цанковъ.

ЗАБАВАЧНИЦА

или

УЧИЛИЩЕ ЗА ДЪЦА

на възраст отъ двѣ до седемъ години.

Прѣдъ да фанемъ да говоримъ за тоя видъ училища, нѣка да дадемъ на читателитѣ си да разумѣятъ какво разбирами съсъ: *Основно* или *Първоначално Учение* и *Основни* или *Първоначални Училища*.

Почти у сичкитѣ просвѣтени народи основното или първоначалното учение за сега състои отъ слѣдующото обучение, което се стараѣтъ да слѣдватъ и другитѣ народи, които желяѣтъ да се мѣрѣтъ съсъ свѣтътъ:

- 1) Религиозно и нравственно обучение;
- 2) Четение;
- 3) Писание;
- 4) Народниятъ езикъ;
- 5) Народната История и География;
- 6) Аритметика приспособена на практическитѣ дѣла;
- 7) Начяла отъ Всеобщата История и География;
- 8) Начала отъ естественитѣ науки и отъ естественната история, приспособени на употребението на животътъ;

9) Начално обучение върху земледѣлието, върху индустрията и върху гигиената;

- 10) Начала отъ Геометрията;
- 11) Рисование;
- 12) Държение на теѣтери;
- 13) Пѣяние и Гимнастика;
- 14) Чюжди езици, и
- 15) Шевъ, за момичета само.

Както за сѣка общеполезна народна работа, тѣй и за общенародното просвѣщение, сѣко правителство издава законъ, по който се води народътъ му. Законътъ на сѣко правителство върху основното учение, макаръ и

да съдържава сичкитѣ горѣпоменѣти прѣдмѣти, задължава обаче жителитѣ отъ най малкото селце да употребява за основното учение най малко тия прѣдмѣти: *религиозно и нравствено обучение, четение, писание, смѣтанье, начяла отъ народниятъ езикъ и начяла отъ народната исторія и географія.* Употрѣбяванието на другитѣ прѣдмѣти зависи отъ положението на жителитѣ.

Нашето правителство, и то, обнародва въ 1869 год. законъ върху общенародното просвѣщение. Тоя законъ посача за основното учение сѣщитѣ прѣдмѣти, отъ които прави задължителни за жителитѣ отъ селата: религиозното и нравственното обучение, четението, писанието, смѣтаньето, начялата отъ народната исторія и географія, и практическитѣ познанія; а за жителитѣ отъ градоветѣ притуря и: народниятъ езикъ, аритметиката, държението на теѣтери, рисованието, елементарната Геометрия, всеобщата исторія и географія, гимнастиката, чюждитѣ езици, а само за момичетата и шевѣтъ (Вижъ чл. 6 и 23 отъ тоя законъ).

Както видятъ читателитѣ ни отъ сравнението на прѣдмѣтитѣ показани отъ насъ за основното учение съсѣ прѣдмѣтитѣ показани въ законѣтъ на нашето правителство, нѣ само не съществува нѣкоя разлика между тѣхъ, нѣ тоя законъ задължава още по много и единъ прѣдмѣтъ — *практическитѣ познанія* —, подъ който разбира познанія отъ естественнитѣ науки и прочее. Колкото за предмѣтитѣ на чюжди езици, тоя законъ задължава мюсюлманскитѣ жители отъ градоветѣ да учѣтъ езикѣтъ на немюсюлманитѣ, които заселяватъ мѣстото, а немюсюлманитѣ да учѣтъ турскиятъ езикъ, и припоржчява и обучението на французкиятъ езикъ.

Тия сѣ прѣдмѣтитѣ, отъ които състои основното или първоначално учение, и както за мъжкиятъ, тѣй сѣщо сѣ задължени и за женскиятъ полъ.

Съсѣ какви срѣдства придобиватъ народитѣ основното учение? — Сичкиятъ свѣтъ е избралъ едно само общо срѣдство — училището, което нарича основно учи-

лице споредъ основното учение дѣто се прѣподава въ него, и което раздѣля на три вида:

1) Основно училище, въ което ходятъ дѣца на възраст отъ 2 до 7 години;

2) Основно училище, въ което ходятъ дѣца на възраст отъ 8 до 14 години, и

3) Основно училище, въ което ходятъ по възрастнитѣ, сирѣчь ония млади и стари, които се занимаватъ веќе съсъ единъ занаятъ, и които не сж се учили когато сж били на възраст по малко отъ 14 години.

Законитѣ на правителствата, както задължяватъ народътъ за основното учение, тѣй ги задължяватъ и да поддържатъ основни училища, които ги раздѣлѣтъ, както казахми, на три вида. Законътъ на нашето правителство задължява народътъ само съсъ първиятъ и съсъ вториятъ видъ основни училища. Нъ макаръ и да не поменува нищо за третиятъ видъ, туй не ще каже че го запрѣщава, или че не ще по послѣ да го узакони.

Нъ най важното, което трѣбува да знаемъ, е това дѣто сичкитѣ закони на правителствата, както и законътъ на нашето правителство, раздѣлятъ сичкитѣ училища въ държавата на двѣ катигории: *публични* и *волни*. Ето що казува законътъ на нашето правителство за тия двѣ катигории на училищата:

« Училищата на Отоманската Държава законно сж раздѣлени на двѣ катигории. Въ първата катигория влизатъ *публичнитѣ* училища, на които надгледванието и управлението принадлежѣтъ исклучително на Правителството. У втората катигория влизатъ *волнитѣ* (чястнитѣ) училища, които, като сж турени само подъ надгледванието на правителството, основаватъ се и се управляватъ направо отъ чястни лица или отъ Общинитѣ. » (Виж чл. 1 и 129 отъ законътъ на просвѣщението).

Причината е двойна дѣто правителствата раздѣлятъ училищата на публични и волни: първо, че свободата въ сѣко нѣщо докарува напредѣкъ, и второ, че сѣки народъ си има своитѣ чястни нужди било относително на езикътъ си, било относително на вѣрата и обичаитѣ си. Водено отъ това начяло, и нашето правителство е оставило на народитѣ си да си иматъ своитѣ

волни училища, които се основават и управляват на право отъ Общинитѣ или отъ частни лица.

Читателитѣ ни разбиратъ, че подъ името волни училища, законътъ не разумява само основнитѣ училища. Подъ това име влизатъ и ония училища, които сѣ отредени за по високо и специално учение. Прочее, сичкитѣ ни народни училища, било основни, било по високи, било специални, сѣ волни училища, и основанието имъ и управлението имъ зависятъ направо само отъ Общинитѣ подъ надгледванието на Правителството.

И тъй, въ прѣдмѣтътъ на Рѣководителятъ като не влизатъ освѣнъ волнитѣ училища, той ще се занимава изключително за основнитѣ волни училища, безъ обаче да остави да не поменува нѣщо и за волнитѣ училища отъ по високо и специално учение.

Ще прѣкъснемъ членътъ си, за да го продължавами въ идѣщитѣ листове, съсъ едно истѣлкувание на названието « Забавачница, » съсъ което наименувахми основното училище за дѣца на възраст отъ 2 до 7 години.

Тоя видъ училища у разнитѣ народи иматъ различни имена, на примѣръ: Французитѣ наричатъ това училище *сала за прибѣжище* (salle d'asile); Нѣмцитѣ, *заведение за вардение на дѣцата* (kinderbewahranstalt), а законътъ на нашето правителство, *училище за дѣцата* (сѣбянъ-мектеби). Българитѣ го наричатъ *взаимно училище*, нѣ по назначението му, а по методата, по която се е прѣподавало у него основното учение. Намъ ни се струва, че названието « Забавачница » по ще бѣде приспособено на това училище споредъ назначението му, и ний го приехми до дѣто ни са прѣдложи друго по приспособено отъ учителити, които би пожелали да размислятъ върху него.

Вториятъ видъ основни училища, сирѣчь за дѣца отъ 8 до 14 години, по много се наричатъ *първоначални училища* или *училища за народтъ*. У законътъ на нашето правителство сѣ наречени Руждие-мектеби, а по насъ нѣйдѣ ги наричатъ *приготовителни*, название нѣ толкосъ приспособено. Това название е само случай-но, и се тура на ония основни училища, които сѣ отво-

рени за основното учение при пѣкоя гимназия, която си приготвя у тѣхъ кандидати. Относително къмъ тая гимназия само, основното училище може да се нарече приготвително. — Защото тоя видъ училища сѣ истинскитѣ основни училища, ний мислимъ, че най приспособеното название е *Основно Училище*.

Колкото за третиятъ видъ основни училища, сиречь основнитѣ училища за възрастнитѣ, нашиятъ народъ имъ е далъ твърдѣ приспособено название: *Несдѣлно Училище*.

ПОГЛЕДЪ

върху школскитѣ работи и расправи у Българитѣ и у другитѣ народи.

Като не сме свързали още никакво сношение съвъ външнитѣ мѣста, нѣма нѣщо и да кажемъ днесъ за школскитѣ ни работи и расправи, ако нѣ само единъ отзивъ върху новината, която е дошла отъ давно вече отъ Кюстендилската Епархия. Макарь вѣтха, нѣ впечатлѣнието, което произведе на духоветѣ, бѣше толкосъ силно, щото тая новина се повтаря на сѣкхдѣ още като за прѣсна, и произвежда радость на сърцата. Искамъ да кажемъ дѣто Н. В. Г-нъ Иларионъ Кюстендилски наименоуналь Г. Ковачева за инспекторъ на училищата на кюстендилската епархия. За похвала която желасмъ да дадемъ на Н. В. кюстендилскиятъ митрополитъ за поведението му въ школскитѣ работи, ний прибѣрзуваме да му извѣстимъ публично, че общото мнѣние между българското духовенство и българското население въ Цариградъ зема днесъ за примѣръ Г. Илариона Кюстендилски, когато се говори за грижата, която трѣбува да иматъ нашитѣ владици, къмъ училищата и общо къмъ народното просвѣщение.

Г. Иларионъ Кюстендилски основателно си е разбралъ званието и положението. И наистина, защо бѣхъ толко съ годишни мъки на народътъ за добиванъето на народни пастири?— Нали за да му бждатъ пастиритѣ таквизи, на които да имъ е при сърци народното благополучие? И отъ кждѣ може единъ народъ да черпи благополучието си, ако нѣ само отъ училищата си, дѣто дѣцата му придобиватъ орждията за развитието на разумътъ си? Въ училището народътъ ще научи да живѣе по пѣтятъ на Евангелието; въ училището ще научи ония познания, които ще го улесняватъ въ занятията му; съеъ една речъ, училището прави и християнливътъ и благополучниятъ човѣкъ. Е добръ! на какво срѣдство ще са надѣва единъ духовенъ пастиръ за да извѣди добри християни, ако нѣ само на училището? И каква друга по първа грижя трѣбува той да има изобщо за благополучието на стадото си, ако нѣ грижята за училището, което е основа на народното благополучие?

Блазѣ! казувами ний, на Н. В. Г. Илариона Кюстендилски, че *избралъ благую частъ!* И като се отзивами къмъ кюстендилскиятъ митрополитъ съеъ толко съ утѣшение, нѣка ни се позволи да отправимъ на нашитѣ народни пастири единъ искренъ съвѣтъ: О вий Отци Благии! Ако желаете като пастири— християни, да видите стадото си да върви по пѣтятъ на Евангелието, нѣмате друго срѣдство освѣнъ училището, което да глѣдате да посѣщава сѣко дѣте. Ако искате, като пастири— народни, да видите да ви обикне народътъ, пакъ трѣбува да гледате на училището, защото то е най обичното благо на народътъ. За да потвърдимъ първото си казуване, нѣма освѣнъ да ви напомнимъ, че обикаляньето ви по епархиитѣ и опитътъ ви трѣбува да сж ви убѣдили, че едвамъ ще можете да научите да се прѣкрѣстятъ ония мъжи и жени, които не сж били отъ малко на училище, а камо ли да ги просѣвите на друго по свѣено отъ вѣрата. Колкото за второто, трѣбува да знаете отъ историята на борбата ни съ фенерското духовенство, че народътъ се залови за тая борба само и само отъ любовь къмъ училищата си, които се прѣзирахъ отъ това духовенство.

Тѣжко и горко ще бжде за васъ, Отци Благии, ако се покажете хладнокрѣвни къмъ онова, за любовта на което народътъ се е борилъ толко съ години! Горчива ще бжде борбата на народътъ съеъ васъ, ако би да збъркате въ положението си!

Ако трѣбува да ви са даде единъ примѣръ за поведение-

то, което трѣбува да държите въ званieto си и въ положението си, длѣжни сме да го търсимъ у Историята, която не гледа хатъръ. Въ историята е казано: „Германия, а слѣдователно и Европа, длѣжи на протестантскитѣ пастири за распространението на народнитѣ училища, а протестантството длѣжи, за утвѣрдиенiето си и распространението си, на тия училища, основани отъ пастиритѣ му.“

Нѣма съмнѣние, че вий, нѣ по малко отъ колкото пастиритѣ на протестантството, обичате да видите новородената българска православна черкова утвѣрдена и распространена. Прочее, постарайте се сѣки отъ васъ да основе училище въ сѣко кюше на епархията си, и да се гриже за доброто му управление; и бждете увѣрени, че стадото ви ще гледа на васъ като на писано ейце, а историята ще проповѣдува: българскиятъ народъ длѣжи на първитѣ си пастири за распространението на народнитѣ си училища, а българската православна черкова длѣжи за утвѣрдиенiето си и за распространението си на тия училища, основани отъ първитѣ ѝ пастири!

Учителскыятъ съвѣтъ съ пловдивското училище обнародва тия дни въ «Право» едно обявление, съсъ което прѣдпазюва училищнитѣ настоятелства на Общинитѣ отъ учителитѣ шярлатани по *Звучиата метода*. Съвѣтътъ се подбужда на това по причината само, че тия учители се прѣпорѣчвали на училищнитѣ настоятелства като да сж били ушь ученици на пловдивското главно училище, и, за да избѣгне сѣко похуланье извѣстява че: *само тоя учитель може да се смѣта за тѣхенъ ученикъ, който има Свидѣтелство потвѣрдиено съ училищния печать и учителскитѣ подписи.*

Ний ще кажемъ пакъ, че за да се избѣгне сѣка шярлатания отъ страната на учителитѣ, трѣбуватъ двѣ нѣща: първо, при доброто управление на училищата, една добра инспекция, и второ, въсприеманьето на правилото за учителски събори.

За да се достигне първото, грижата е на епархиялитѣ смѣсени съвѣти. Сполучваньето на второто по много зависи отъ добрата воля на учителитѣ отъ една епархия.

Първиятъ въпросъ е твѣрдѣ обширенъ, и ний ще фанемъ да говоримъ за него само когато духовното ни начялство доде

въ положение да туря въ дѣйствиe оная часть отъ ексархійскитѣ уставъ, която се отнесе до тоя въпросъ, както сж направили и сичкитѣ други духовни началства въ турската Империя.

Колкото за вториятъ въпросъ, той е почти узрѣлъ у насъ, и, за да се збжджтъ епархійскитѣ учителски събори, не се изискува, мислимъ, друго освѣнъ едно благосклонно посрѣщанне отъ страна на епархиялнитѣ ни священноначалници. Ний прѣдлагами единъ проектъ, който съсъ допълнение може да послужи за уставъ на единъ епархияленъ учителскы съборъ:

1. Епархиялниятъ учителскы съборъ се събира единъ пжтъ на годината въ едно опрѣдѣлено мѣсто на епархията.

2. Епархиялниятъ учителскы съборъ има изобщо за цѣль да достигне до единството и до еднаквостта въ вътрѣшното устройство на училищата отъ епархията, да испитува срѣдствата, които би могли да улучшжтъ въспитанието и учението въ основнитѣ училища, да прави за тоя прѣдмѣтъ прѣдложения на школското епархиялно управление, и да си дава мнѣнието върху школскитѣ въпроси, които би му се прѣдложили отъ школското епархиялно управление.

При общата си цѣль, съборътъ трѣбува:

а). Да гледа да се извършува уставътъ на школското управление относително за планътъ и прѣдмѣтитѣ на учението и проч.;

б). Да испитува учебницитѣ, които се употрѣбаватъ въ училищата;

в). Да испитува основателно методитѣ за учение;

г). Да обрѣща внимание върху взаимнитѣ училища (забавачницитѣ), върху школскитѣ библиотеки, върху гимнастикитѣ и пр.

д). Да испитува внимателно спжнкитѣ, които могатъ да прѣчжтъ на развитието на просвѣщението, и да прѣдлага срѣдства за отмахнуванието имъ;

е). Да испитува срѣдствата за распространението на училищата и на учението въ епархията, и най много на недѣлнитѣ училища;

ж). Да разгледува мѣркитѣ, които могатъ да се зематъ за усвършенствуванъето на учителитѣ въ званието имъ.

А за да се усъвършенствуватъ, учителитѣ трѣбува да пишѣтъ разсѣждения върху педагогически прѣдмѣти и да правятъ практически изложения за изучаванieto на прѣдмѣтитѣ.

3). Учителскиятъ епархияленъ съборъ се свиква отъ епархиялното школско управление, което опрѣдѣля мѣстото, времето и продължението на съборътъ.

4). Сичкитѣ учители и учителки отъ епархията сѣ членове на съборътъ и сѣ длѣжни да присѣтствуватъ. Могѣтъ да присѣтствуватъ и училищнитѣ настоятелства.

Гласъ за рѣшенията иматъ само учителитѣ, които иматъ свидѣтелство за способността си да сѣ учители на основното учение.

5). Инспекторътъ на епархиялнитѣ училища става прѣдсѣдател на епархиялниятъ учителски съборъ.

Съборътъ избира отъ помежду си двама писари.

6). Членовѣтъ на съборътъ се извѣстияватъ писмено единъ мѣсець напрѣдъ прѣдъ събиранieto на съборътъ.

7). Съборътъ избира отъ помѣжду си една комисия за приготвянѣ на прѣдмѣтитѣ, които ще са разгледватъ на идщото засѣдание на съборътъ. Освѣнъ това, той избира одного отъ членовѣтъ си за разгледване на нѣкой прѣдмѣтъ.

8). Съборътъ държи протоколъ за разсѣжденията; тоя протоколъ съдържява прѣдложенията и рѣшенията. Прѣписъ отъ протоколътъ се проважда отъ прѣдсѣдателятъ до епархиялното училищно управление, което туря въ дѣйствиѣ рѣшенията на съборътъ.

9). Разноскитѣ за пѣтуванието на учителитѣ до мѣстото на събиранieto на съборътъ се плащатъ отъ училищата имъ.

Съсѣ новото подтвърдѣние на черковнитѣ ни правдини, народното ни умствено развитие влиза въ нова ера, и не е злѣ да се държи смѣтка на успѣхитѣ, които ще прави народътъ въ това отношение. Мѣрката на тия успѣхи е училището. Ето защо е желателно да се направи на днешниятъ день една статистика на народнитѣ училища. Една добра воля само

отъ учителитѣ, подпомогнати отъ духовното началство, и доста е да се събере потребниятъ материалъ за това потребно дѣло.

Учителитѣ могатъ да зематъ примѣръ за ревността си отъ учителитѣ на пловдивската епархия и на раховската каза, на които свѣдѣніята сѣ помѣстени въ лѣтоструитѣ на книжарницата на Г. Данова.

Г. Дановъ ще си прави лѣтоструятъ по украсенъ, ако продължава да го кичи съсъ тия свѣдѣнія, и нѣка бжде увѣренъ, че публиката ни ще му приема календарятъ съсъ драго сърце. Нъ тия свѣдѣнія ще бждатъ съкоги годишенъ резултатъ, за достиганието на когото ний отваряи стълповетѣ на Ржководителятъ, като помѣстяи днесъ нѣколко свѣдения, които сѣ направени още въ 1869 година върху училищата на видинската каза :

Видинската каза състои отъ 54 села. Отъ тѣхъ двѣ села само *Митхадъ-паша-кюю* и *Сабри-паша-кюю* сѣ ново направени и заселени чисто отъ Черкези, а въ петъ села : Флорентинъ, Ракитница, Санотърнъ, Арчяръ и Раковица, има заселени, освѣнь Българи, и Татари. Турци има заселени само у двѣ села : Арчяръ и Флорентинъ. Колкото за Българитѣ и за Власитѣ, тия послѣднитѣ, заселяватъ 18 села чисто влашки, и 8 села размѣсено съсъ Българитѣ, а първитѣ заселяватъ 34 села чисто български и 8 села размѣсено съсъ Власитѣ.

У 54-тѣхъ села отъ Видинската каза има 4252 къщи, отъ които 2203 сѣ влашки, 1536 български, 180 черкезски, 177 татарски, 149 турски и 7 цигански.

Власитѣ иматъ 18 черкови, и то въ тия села : Капитановца, Върфъ, Деляйна, Гуматарци, Санотърнъ, Исень, Тияновца, Халваджии, Шевчишликъ, Кутова, Гжмзова, Раковица, Балей, Брегова, Негованица, Кошява, Ракитница и Чингурусь.

Българитѣ иматъ 6 черкьви, и то въ тия села : Изворъ, Ково-Село, Видболъ, Арчяръ, Татарджикъ и Хинова.

Въ 42-тѣ села дѣто живѣятъ, Българитѣ иматъ само 4 обща зданія за школа, по едно въ тия села :

Изворъ съсъ единъ учитель и 36 ученици;

Арчяръ съсъ единъ учитель и 23 ученици;

Видболъ съсъ единъ учитель и 10 ученици; и

Синцовца съсъ единъ учитель и 8 ученици.

Освѣъ това, Българитѣ иматъ въ селото Въртобъ : учитель и 16 ученици, въ село Татарджикъ : учитель и 10 ученици, и

въ селото Хинова: учителъ и 10 ученици. Въ тия три села учителитѣ се плащатъ отъ селото общо, и събиратъ двѣцата въ своята кѣща.

Въ 26-тѣхъ села дѣто живѣятъ, Власитѣ иматъ само 3 общи здания за школа, по едно въ тия села:

Капитановци съсъ единъ учителъ и 22 ученици;

Деляйна съсъ единъ учителъ и 8 ученици, и

Брегова съсъ единъ учителъ и 6 ученици.

Освѣнъ това, Власитѣ иматъ въ селото Исенъ: учителъ съ 12 ученици, и Кутова: учителъ съсъ 6 ученици. Въ тия двѣ села учителитѣ се плащатъ отъ селото общо.

Черкезитѣ иматъ едно училище въ селото Сабри-паша-кюю: единъ учителъ съсъ 80 ученици. Учението е арабско.

Турцитѣ иматъ едно училище въ селото Арчаръ: учителъ съсъ 35 ученици.

Татаритѣ иматъ едно училище въ селото Арчаръ: учителъ съсъ 15 ученици. Учението е арабско.

ПРЪПОДАВАНИЕ.

Подъ това заглавие ний мѣрками да показуваме за сѣки день прѣвъ училищната година прѣдмѣтитѣ, които трѣбува и какъ трѣбува да се прѣподаватъ въ сичкитѣ класове на едно основно училище. Нъ защото не сме веке въ началото на училищната година, ний оставами да фанемъ тоя редъ отъ идѣщата школека година, а сега ще слѣдуваме да излагами подъ това заглавие само развития върху нѣкои прѣдмѣти отъ основното учение по най добритѣ списатели, наши и чюжди, развития, които ще послужѣтъ за поводъ на прѣподаванието на учителитѣ и учителкитѣ, а за припомияние на ученицитѣ и на ученичкитѣ. Подъ това заглавие ще помѣстѣми по нѣкога и правила отъ Българската Граматика, върху които списателитѣ ни не сж се съгласили, и то съсъ цѣль да туримъ подъ разгледуваніе тъмнитѣ точки отъ народниятъ езикъ.

Начяла отъ естественнитѣ науки

Прѣдговоръ. — Наукитѣ, на които ми се ще, алки юночета, наедно съсъ васъ да уцѣнимъ начялата, съсъ една проста

прикаска, която синца лесно можете да разумѣте, оставени сж почти сѣкоги за дирнитѣ години на основното учение. Разумѣва се, че за да изучи човѣкъ изъ дѣно, на примѣръ, явленията (Фенемонитѣ), които учѣйтъ химията и физиката, трѣбува да е придобилъ изпърво нѣкои познания и да е станжлъ матуренъ да разсжжда, което не можемъ да го търсимъ отъ ученици на възраст отъ 10 до 12 години. Нѣ какъ! не си ли говоряхте майчиниятъ езикъ доста право много години прѣдъ да бѣхте учили граматика? Е добръ! защо да не можете да разумѣте и доста работи и закони, които съставятъ естественнитѣ науки, предъ да сте дошли въ състояние да можете да разумѣвате съсъ съвършенна точностъ сичкитѣ подробности и сичката цѣлостъ на тия науки?

Когато нека нѣкой да стане мжжъ, трѣбува да се навикне отъ рано да разбира причинитѣ на сичко, което се види, да не се остава да казува само: имамъ кихавица, виното отъ бѣчвата се окиснжло, триндафилитѣ въ градината повѣхнжли; нѣ трѣбува да търси да разумѣе какъ е приелъ кихавицата, защо виното отъ бѣчвата се е окиснжло и отъ дѣ иде повѣхнуванѣто на триндафилитѣ. Когато разберете, че кихавицата ви е станжла отъ туй дѣто сте били испотени и сте са застоели на студенъ вѣтъръ; че бѣчвата се е окиснжла, защото не била добръ затулена, и че триндафилитѣ сж поболѣли, защото коренитѣ имъ сж се изгризали отъ гнидитѣ на червитѣ, ще намѣрите за други нѣтъ, може, срѣдство да отбѣгнувате подобни случки; нѣ въ сѣки случай, и туй е то най главното, ще привикнете да научвате причинитѣ на сѣко нѣщо, и да не приемате никакъ, безъ да испитате, хилядитѣ глупави прѣдражеждѣци, които царуватъ още по градоветѣ и по селата и докаруватъ въ сжщото врѣме толкосъ повреди на занаятчията и на земеделецѣтъ, да оставимъ другитѣ.

Науката, приятелчета мои, не е съставена само отъ нѣколко работи опитани и туку тжй натрупани въ една книга или на умѣтъ. Трѣбува тя да е още натъкмена, нѣщо, което да показува какъ тия работи се свързуватъ по мѣжду си и се държѣтъ една отъ друга. И за туй дълго време трѣбува додѣто се основе една наука. И за туй още учениятъ не е човѣкъ дѣто само да знае да помни и да познава безъ четъ нѣща натрупани въ главата му, нѣ е единъ човѣкъ, който е знаилъ да испълни умѣтъ си съсъ работи, които познава, съсъ единъ на-

чинъ дѣто да може да се разбере какъ си приличятъ една на друга, какъ се отнасятъ една съсъ друга, какви имъ сж общитѣ причини.

На примѣръ, зидарятъ знае, че, като изгорѣтъ нѣкои камани, правятъ отъ тѣхъ варъ, че тоя варъ размѣсенъ съсъ пѣськъ направя *рухсантъ*, че рухсантъ се съгътява по малко на вѣтрѣтъ и става като камъкъ. Нъ попитайте го защо тоя варъ пакъ става като отъ първо на камъкъ, защо размиса у него твърдѣ дребенъ пѣськъ: сичко туй, той не го знае. Само науката ще ви го истълкува (и туй ще бжде прѣдмѣтъ на единъ отъ уроцитѣ на Химията).

Прочее, за да свършиж прѣдговорѣтъ си, безъ да искамъ да ви направѣж учени, ще ни е лесно, мыслиж, да влѣземъ наедно въ пѣтятъ, който води до сериознитѣ познания, и ще идемъ толкосъ на прѣдъ колкото могатъ да ви държижтъ крѣхкавитѣ крака и до колкото ржката ми ще може да ви подпиря. Ако сполучимъ да направимъ пѣтятъ си приятенъ, туй ще бжде добръ и никой нѣма да се оплакува. Нъ не трѣбува тужу тѣй да смѣтаме. Не отивами на нива да беремъ цвѣте, а наистина да женемъ житото, да вържемъ сношитѣ и послѣ да имъ приберемъ хубавичко зърната у хамбарятъ.

(Слѣдува.)

УЧЕБНИЦИ И КРИТИКА.

Исторія на Българскыя Народъ, съставилъ Т. Н. Шишковъ. Новъ учебникъ въ двѣ чѣсти, назначенъ за погорнитѣ класове на народнитѣ наши училища. Първо изданіе отъ Книгопродавницата Момчиловъ и Сіе въ Търново и Руссе. Ц/градъ, 1873.

Ако Г. Шишковъ не бѣше ни показалъ въ горнето заглавие назначението на учебникѣтъ си, ний щѣхми да си дадемъ мнѣніето колко е той сгоденъ за класовѣтъ на основното учение. Подъ името *по-горни класове на народнитѣ наши училища*, Г. Шишковъ трѣбува да разбира ония класове отъ народнитѣ училища, които сж по горни отъ класовѣтъ дѣто се прѣподава основното учение, и за туй оставя ми критиката върху учебникѣтъ му другиму, когото по много интересуватъ класовѣтъ на по високото учение. Жялно ни е само дѣто Г. Шишковъ, като *упрости* въ предисловіето си до единъ сичкитѣ учебници, които сжществуватъ на езикѣтъ ни по българската история, лишява ни сега класовѣтъ на основното учение отъ прѣподаванъето на тоя толкоозъ неизбѣженъ прѣдмѣтъ, като не си назначилъ учебникѣтъ за тѣхъ.